

of de andere productie-huishoudingen van haar gespecialiseerd onderzoek moeten worden uitgesloten. Die vraag moet ontkennend beantwoord worden. Reeds op grond van de oorsprong der behoefte aan de verbijzondering; de leemten in de toerusting van de sociaal-economen bestaan klaarblijkelijk evenzeer met betrekking tot die andere productie-huishoudingen en in niet mindere mate dan ten aanzien van de ondernemingen. Door een terzijde stelling van die productie-huishoudingen zou het onderzoek daar tekort komen. Bovendien is de samenvoeging van de beide groepen in het arbeidsveld van de specialisten uitermate nuttig uit hoofde van de vergelijkende studie, welke daardoor mogelijk wordt. Vooral is deze samenvoeging nuttig voor het inzicht in de betekenis van het ondernemen voor de uitkomsten der voortbrenging; indien immers het ondernemen invloed op de uitkomsten heeft, zal die invloed slechts duidelijk kunnen worden vastgesteld door een vergelijkende studie van de verschijnselen in de twee groepen. En tenslotte is de samenvoeging doelmatig, omdat in de werkelijkheid tussen de beide groepen van productie-huishoudingen geen scherp getrokken grens bestaat. Beide groepen, zoowel in de gemeenschapsbedrijven als in de private bedrijven, gaan in de werkelijkheid in elkaar over.

De hier ontwikkelde gedachtengang leidt tot tweeërlei gevolgtrekking. Het is doelmatig, dat de bedrijfshuishoudkunde in haar arbeid zowel de ondernemingen als de productie-huishoudingen waarin niet ondernemen wordt omvat. En het is derhalve evenzeer doelmatig, in het begrip der bedrijfshuishouding — bij afkorting het begrip van het bedrijf — beide soorten van productie-huishoudingen te omvatten; het begrip van de bedrijfshuishouding omvat zowel de onderneming als het bedrijf, waarin niet ondernomen wordt. De onderneming wordt aldus een bedrijfshuishouding met het onderscheidende kenmerk van het ondernemen.

Vorenstaande beschouwing leidt met betrekking tot het door prof. ten Doesschate gestelde probleem tot de slotsom, dat de bedrijfseconomie tot object — in den zin van diens ervaringsobject — heeft het bedrijf, onverschillig of daarin wordt ondernomen of niet. En het specifieke gezichtspunt, waarin zij dit ervaringsobject bestudeert — het kenobject van ten Doesschate — is het economisch motief.

(Slot volgt)

DE RENTELOZE BOUWSPAARKAS EN DE WACHTTIJD

door Mr. Dr. A. Schrijvers.

Enige tijd geleden is bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal ingediend een Wetsontwerp houdende voorlopige voorzieningen met betrekking tot de bouwkasten, hetwelk naar verwacht wordt spoedig zal worden gevolgd door een wetsontwerp, waarin de bouwkasten in ons land een definitieve wettelijke regeling zullen verkrijgen.

Een der belangrijkste onderwerpen te regelen bij wet zal naar het ons voorkomt zijn de positie van de renteloze kas, in verband waarmede wij in dit artikel een uiteenzetting over dit vraagstuk zullen geven, wat zoals de praktijk heeft uitgewezen wel nodig is om spraakverwarring en misverstanden te voorkomen. Bovendien hebben van de ongeveer 30 bouwspaarkassen die op heden in ons land werkzaam zijn, tenminste 25 kassen het renteloze systeem, waaronder de grootsten, zodat een beslissing over het al of niet voortbestaan van de renteloze kas van ver-

streckende betekenis zal zijn voor de verdere ontwikkeling van het bouwsparen in Nederland.

De eerste bouwkas op de wereld werd, voorzover tot op heden bekend, gesticht in Engeland te Birmingham in het jaar 1781. Van dit jaar af heeft de Building Society Movement in Engeland en de andere Angelsaksische landen snel om zich heen gegrepen. Te betreuren is het dat ons weinig bekend is van de organisatie der oudste kassen; de geschiedschrijvers laten ons hier in de steek. Zo is o.a. niet met zekerheid te bepalen of de eerste Engelse Building Societies renteloos waren d.w.z. geen rente vergoedden over de door de deelnemers gestorte spaarbedragen en de geldleningen tot bouw of aankoop van een eigen huis renteloos verstrekten. Het ligt wel voor de hand dit aan te nemen en sommige gegevens wijzen ook wel in deze richting, doch absolute zekerheid is op dit punt nog niet verkregen. Wel is echter zeker dat de oudste kassen gesloten en collectieve instituten waren.

Daar deze begrippen hieronder regelmatig gebruikt zullen worden moge hier voor niet-insiders een kleine toelichting op de termen „gesloten” en „collectief” volgen.

Onder een gesloten bouwkas is te verstaan een kas waartoe in een bepaalde tijdsperiode b.v. een maand, een jaar, personen kunnen toetreden. Na afloop van de gestelde termijn worden geen deelnemers meer geaccepteerd, de kas wordt dan gesloten. Hebben na verloop van tijd alle toetredende deelnemers hun eigen huis verworven en hebben zij alle voldaan aan hun verplichtingen t.a.v. de bouwkas, dan wordt de kas geliquideerd. Collectief is de bouwkas die uitsluitend werkt met de gelden van de deelnemers; de spaarbijdragen en de aflossingen der deelnemers vormen uitsluitend het middelen-fonds waaruit de kas geldleningen aan de deelnemers verstrekt, terwijl alle deelnemers tegenover hun verplichting tot het doen van spaarstortingen een recht krijgen op een geldlening.

Negatief omschreven houdt het begrip collectief in dat de kas geen gelden elders, buiten de kring der deelnemers opneemt tot het verstrekken van geldleningen en dat zij geen geldleningen verstrekt aan personen die geen deelnemer bij de kas zijn.

De ontwikkeling in Engeland leidde er spoedig toe dat men de gesloten kas, de Terminating Building Society verving door de Permanent Building Society, d.i. de kas die steeds nieuwe deelnemers accepteert. Eveneens verbraken de Engelse Kassen de kluisters der collectiviteit, door gelden te aanvaarden van personen die geen aanspraak wensten te maken op een geldlening ter verwerving van een eigen huis, doch uitsluitend een redelijk rendement voor hun spaargelden zochten.

Op het continent is tot 1924 de bouwkas practisch onbekend geweest. In dat jaar echter werd in Duitsland de eerste bouwkas gevestigd door de drogist Georg Kropp en wel de „Gemeinschaft der Freunde” te Wüstenrot. De oorzaak van het ontstaan van de bouwkas in Duitsland in die tijd is te zoeken in het zeer ernstige woningtekort en de algehele financieel-economische ontwrichting. Tegenover een zeer grote vraag naar woningen stond een algeheel ontbreken van aanbod van kapitaal tegen een redelijke rente voor investering in de woningbouw. Zo bedroegen de netto-kosten voor eerste hypotheek in % per jaar volgens mededeling van het Institut für Konjunkturforschung in 1925, 10,5, in 1930 nog 9,21. Kropp verwezenlijkte in 1924 zijn idee, waarmee hij reeds enige jaren bezig was, om om zich heen te verzamelen een aantal personen die bereid zouden zijn hun spaargelden in een gezamenlijke pot te

storten, waaruit dan elke spaarder volgens een bepaald systeem een geldlening zou verkrijgen tot aankoop of bouw van een eigen huis. Deze eerste kas op het vasteland was collectief, doch niet renteloos. De rente die over de spaargelden vergoed werd bedroeg 3 %, terwijl de rente voor hypothecaire geldleningen werd vastgesteld op 5 %. Daar beide rente-percentages belangrijk lagen beneden de gangbare rente-percentages is het duidelijk dat de kas slechts collectief kon zijn. De „Gemeinschaft der Freunde“ is het voorbeeld geweest voor verschillende andere belangrijke bouwkasen in Duitsland, zo o.a. voor de bouwkas van de Deutsche Evangelische Heimstätten-gesellschaft en voor de Beamten-Bausparkasse. Het lag voor de hand dat anderen, gezien de relatief zeer lage rente die de genoemde bouwkasen aan de spaarders vergoedden en aan de geldleners in rekening brachten, tot de conclusie zouden komen, dat het evengoed geheel renteloos kon. De eerste die tot deze slotsom kwam was de architect Heilmann, die tevens met zijn renteloze bouwkas de „Deutsche Bau- und Siedlungsgemeinschaft“ hoopte te verwezenlijken zijn utopie van de breking van de z.g. rente-slavernij. Zoals gezegd was deze kas renteloos en vanzelfsprekend collectief.

Het is nu vooral dit type dat in Duitsland en in andere landen van Europa als voorbeeld voor nieuw te stichten bouwkasen werd gekozen. Is dit voor Duitsland verklaarbaar, gezien het daar bestaande ernstige woningtekort en de onmogelijke verhoudingen op de geld- en kapitaalmarkt, moeilijker, ja onmogelijk is dit voor andere landen, zoals Zwitserland en Nederland waar de bouwkasen ontstonden in resp. 1930 en 1932.

Gezien de moeilijkheden waarmede de kassen in Duitsland toen reeds te worstelen hadden, had men redelijkerwijs mogen verwachten dat de oprichters van kassen elders zich ernstig zouden hebben beraden over de al of niet wenselijkheid van de navolging van de schepping van Heilmann. Uit niets hebben wij echter de overtuiging kunnen krijgen dat men zich ernstig heeft bezonnen op de problemen van de collectieve renteloze kas. De enige verklaring die wij kunnen geven voor het vestigen van vele renteloze kassen in diverse landen is, dat de renteloosheid een pracht van een reclame-object werd geacht. Dit is ook door de feiten bevestigd. Het is onze overtuiging dat zonder het praedicaat „renteloos“ de bouwkasen in landen als Zwitserland en Nederland nimmer die vlucht zouden hebben genomen als het geval is geweest, waartoe als bewijs mede kan dienen de omstandigheid dat enige rente-verrekenende kassen in ons land gevestigd òf op korte termijn zijn verdwenen òf nog steeds ofschoon zij reeds verschillende jaren werken, van weinig of geen betekenis zijn. Dit wordt naar het ons voorkomt ook onderschreven door de Commissie ingesteld door het Nederlands Instituut voor Volkshuisvesting en Stedebouw welke commissie constateert: „Anderzijds kan men zich niet aan de indruk onttrekken, dat het systeem „er bij het publiek ingaat“, dat het blijkbaar een aantrekkelijke kant heeft“. ¹⁾

De ontwikkeling der bouwspaarkassen werd in verband met de gerezen moeilijkheden, speciaal met betrekking tot de wachttijd, die de kassen zelf niet meer konden oplossen, in Duitsland en Zwitserland door de Overheid gedictieerd.

In beide landen werd het renteloze systeem verboden, gecombineerd met maatregelen die ten doel hadden de collectiviteit van de kassen te doorbreken.

In Zwitserland geschiedde dit in 1935, ²⁾ in Duitsland na vele jaren

¹⁾ Rapport betreffende de bouwspaarkassen blz. 68.

²⁾ Bundesverordnung, Febr. 1935.

van onzekerheid in 1938 ³⁾). Welke oorzaken precies tot deze maatregelen geleid hebben kunnen wij hier in het midden laten, daar deze voor de volgende beschouwingen niet van belang zijn. Wel willen wij waarschuwen voor de opvatting die men wel eens verkondigen hoort n.l. indien in Duitsland en Zwitserland de Overheid het nodig heeft geacht de renteloze kas te verbieden, dan is dat ook hier noodzakelijk. Een dergelijke mening is natuurlijk niet te handhaven tenzij men kan aantonen dat de oorzaken die tot de moeilijkheden der renteloze collectieve kassen in de genoemde landen hebben geleid, ook hier aanwezig zijn. Aan dit bewijs komt men echter niet toe; het is ook niet gemakkelijk te leveren, daar naast de zuiver bouwkas-technische ook financieel-economische, organisatorische en concurrentiefactoren medegewerkt hebben tot de beslissing inhoudende een verbod der renteloze kassen, waarbij het vaak moeilijk is vast te stellen welke factoren het zwaarst gewogen hebben.

Het voornaamste bezwaar dat in onze pers voor 1940 en op heden zo nu en dan nog hier en daar ⁴⁾ tegen de bouwkasen wordt ingebracht is de renteloosheid van onze kassen. Dit bezwaar is naar onze mening weinig steekhoudend. Immers leest men de betreffende artikelen dan blijkt dat men ten onrechte het probleem van de wachttijd verbindt aan het feit dat de kassen renteloos zijn. Dit is nu een ongeoorloofde koppeling zoals wij zullen trachten aan te tonen.

Het probleem van de wachttijd omvat de vraag hoe lang een deelnemer zal moeten wachten totdat hem de geldlening door de kas wordt toegewezen, met welke geldlening de deelnemer dan zijn doel de koop of bouw van een eigen huis kan verwekelijken. Bij een gesloten kas is de wachttijd zeer eenvoudig te bepalen; immers het aantal deelnemers, het door hen gevraagde kapitaal en de door elk te verrichten spaarstortingen en te betalen aflossingsbedragen staan hier vast. Bijkomende factoren als royementen, extra-spaarstortingen, extra aflossingsbedragen e.d. kunnen de berekening iets meer ingewikkeld maken; zonder veel moeilijkheden zal echter elke spaarder kunnen bepalen welke wachttijd hij maximaal door te brengen zal hebben.

Anders komt de kwestie te liggen bij de open kas. Immers hier hangt de lengte van de wachttijd niet alleen af van het getal der op een gegeven ogenblik aanwezige spaarders, het door hen gevraagde bouwkapitaal, en de vastgestelde spaar- en aflossingsbedragen doch vooral van de toetreding van nieuwe deelnemers in de toekomst. Een toe- of afname van het getal nieuwe spaarders heeft een belangrijke betekenis voor de verkorting of verlenging van de wachttijd. Reken daarbij nog de onzekerheden van het bedrag dat aan extra-stortingen boven de verplichte spaar- en aflossingsbedragen zal worden verricht en het getal en het bedrag der royementen, en het is duidelijk dat een meer of minder juiste berekening van de wachttijd niet eenvoudig is. Het bovenstaande geldt vanzelfsprekend alleen voor de collectieve kas, de kas dus die wat haar inkomende geldstroom betreft geheel afhankelijk is van de spaarstortingen der deelnemers, en de aflossingsbedragen van de deelnemers die een geldlening hebben verkregen. Immers een dergelijke kas heeft nimmer voldoende gelden ter beschikking om alle deelnemers op hetzelfde ogenblik het door hen gewenste bouwkapitaal te verstrekken. Neemt echter het aantal nieuwe deelnemers toe en/of stijgen de spaarstortingen en de aflossingsbedragen dan zal de wachttijd voor de op dat moment aanwezige deelnemers bekort

³⁾ Erlasz des Reichswirtschaftsministers betr. die Neuordnung des Bausparwesens.

⁴⁾ Mr. Edm. Rikmenspoel, De noodzakelijkheid ener wettelijke regeling der bouwspaar-kassen, Ned. Juristenblad 6 Maart 1943 no. 10 blz. 101, Bouwspaar-kassen, Het Verzekeringsblad voor Nederland en België 16 Mei 1946 no. 785 blz. 81 e.v.

worden; in het omgekeerde geval zal de wachttijd een verlenging vertonen.

Met mathematische berekeningen, uitgaande van een aantal praemissen o.a. met de te verwachten toename der deelnemers, de te verwachten extra-stortingen, royementen e.d. kan men trachten redelijke zekerheid te verkrijgen omtrent de in de naaste toekomst te verwachten ontwikkeling van de wachttijd; absolute zekerheid is evenwel uitgesloten. Op grond hiervan is het dan ook uitgesloten dat een collectieve bouwkas een bepaalde wachttijd aan een deelnemer kan garanderen. Gebeurt dit toch — in het verleden, speciaal in het buitenland kwam dit veelvuldig voor — dan gaat de kas een verbintenis aan zonder enige zekerheid dat zij deze kan nakomen. Immers toevallige omstandigheden b.v. een achterblijven van het aantal nieuwe spaarders bij het in de berekening aangenomen aantal, kunnen de wachttijdberekening een geheel ander beeld geven. Duidelijk zal het den lezer ook zijn dat de wachttijd voor de in de oprichtingstijd toegetreden deelnemers kort zal zijn; immers de eerste jaren zal telkens als de kas er bij het publiek ingaat een veelvoud van nieuwe deelnemers toetreden. Beperkt de leiding van een kas zich dan niet bij haar reclame, doch wijst zij in haar brochures, advertenties e.d. op deze korte wachttijd van twee of drie jaren, dan is niet anders te verwachten dan dat vele nieuwe deelnemers zich zullen melden in de verwachting ook na een dergelijke korte wachttijd in het bezit te worden gesteld van een geldlening ter bekoming van een eigen huis. Een gelukkig verschijnsel is het dat de Nederlandse bouwkasen zich op het gebied van de reclame meer beperking hebben opgelegd dan het geval is geweest in Duitsland en Zwitserland.

Toch kan men niet ontkomen aan de indruk dat ook onze kassen nog te veel schermen met een te korte wachttijd. Wel wordt door de meeste kassen een wachttijd van 6 à 7 jaar in het vooruitzicht gesteld, doch op grond waarvan dit geschiedt wordt meestal niet aangegeven. Speciaal pas gevestigde kassen, die dus nog geen gegevens ter beschikking hebben uit het verleden op grond waarvan berekeningen inzake de wachttijd te maken zijn, mogen geen wachttijd-voorspellingen doen en kunnen zich in deze ook niet beroepen op de wachttijd-tendenties bij andere reeds jaren bestaande kassen, daar immers geen enkele garantie aanwezig is dat de wachttijd ontwikkeling bij deze hetzelfde zal zijn als bij gene. Bovendien al moge het waar zijn dat de wachttijd tot op heden bij de kassen gebleven is beneden de zeven jaar, dit geeft geen aanleiding te veronderstellen dat dit zo zal blijven. Vaststaat, ook volgens wiskundige berekeningen en afgezien van de bijzondere omstandigheden waaronder de bouwkasen in de jaren 1940—1945 hebben gewerkt, dat de wachttijd met de ouderdom van de kas toeneemt. Houdt men voor wat ons land betreft dan nog rekening met het feit dat de spaarkracht van de bevolking naar het zich laat aanzien de eerste jaren geringer zal zijn dan voor de oorlog en de spaargelden voor een groot gedeelte eerst aangewend zullen worden voor de aanschaffing van andere consumptie-goederen en dan pas voor een woning, dan geloven wij een aanmerkelijke verlenging van de wachttijd te mogen voorspellen.

Zoals men ziet is het wachttijdprobleem inhaerent aan het collectieve systeem. Het verandert niet van karakter ook al gaat men een collectief systeem met rente-verrekening invoeren; hoe men het collectieve systeem ook organiseert, op renteloze basis, op basis van een rente die voor spaargelden en voor geldleeningen dezelfde is, op basis van een debetrente en een creditrente die een marge vertonen doch beide liggen beneden de rente-voet van de geld- en kapitaalmarkt of op basis van een debet- en

creditrente die overeenkomen met die der geld- en kapitaalmarkt, de onzekerheid van de wachttijd blijft aanwezig. Het is dus absoluut onjuist de wachttijd-moeilijkheden te gebruiken als argument ter bestrijding van de renteloze bouwkas.

Acht men het in het belang van het publiek en van de bouwkasen dat de wachttijd-kwestie tot een oplossing wordt gebracht, dat de v.n. onzekerheden op dit gebied weggenomen worden, dan moeten maatregelen worden getroffen die ten doel hebben het bestaande collectieve gewaad af te werpen, het collectieve systeem te doorbreken. Dit betekent dus het aanhoren van een tweede financieringsbron n.l. geldmiddelen opnemen van personen, instellingen e.d. die als enigste tegenprestatie een redelijk rendement vragen, naast de collectieve spaargelden waaraan inhaerent is de verplichting van de bouwkas tot het verstrekken van een bouwkapitaal.

Het inschakelen van dit, in de bouwspaarkas-literatuur genaamd, vreemd geld is reeds vroegtijdig geschied bij de Building Societies waarbij tevens verbroken werd de stringente relatie tussen het deelnemer zijn en het recht op een bouwkapitaal. De v.n. geldmiddelenverschaffers der Engelse kassen zijn de share-holders en de depositors. Einde 1944 hadden share-holders aan de bestaande 905 kassen verstrekt £ 585.227.422 en de depositors £ 148.798 755. Het wachttijdprobleem is in verband met dit hoge bedrag aan vreemd geld reeds lang bij de Engelse kassen onbekend.

In Zwitserland dreef de Overheid na 1935 de kassen tot het afwerpen van het collectieve kleed; de directe oorzaak was de sterk toenemende wachttijd. Blijkbaar heeft men daar als een der middelen om de doorbreking der collectiviteit te bevorderen gezien de afschaffing van het renteloze systeem, waarbij tevens een rol speelde de gedachte dat de voor- en nadelen voor de spaarders bij een rentesysteem beter genivelleerd worden dan dit het geval is bij het renteloze.

Bij verordening werd verder bepaald dat vreemd geld aangetrokken zou mogen worden ter vergroting van het voor toewijzing van bouwkapitaal beschikbare fonds en voor overbruggingscredieten. De kassen hebben in de volgende jaren in overleg met het Aufsichtsamt regelmatig de methoden van aantrekking van vreemd geld uitgebouwd. De belangrijkste is op heden het z.g. Vermögensbildungs-Vertrag waarbij de contractant verplicht is elke maand een bepaald bedrag te sparen. De termijn van een dergelijke overeenkomst varieert van 3 tot 20 jaar. Na expiratie ontvangt de spaarder het door hem verlangde kapitaal. Dit contract wordt gecombineerd met een levensverzekerings-overeenkomst; sterft de spaarder tussentijds dan zet de verzekeringsmij. de stortingen voort en ontvangen de erven van den spaarder na beëindiging van de overeenkomst het kapitaal. Andere methoden zijn de z.g. Einlage-Heften, obligaties met een looptijd van 3—5 jaar, de Rententitel en het Kapital-Anlage-Vertrag.

Het resultaat is zeer belangrijk. In 1941 bedroeg het vreemde geld 57,5 % van het balanstotaal van de vier grootste kassen, de collectieve middelen beliepen nog slechts 30,80 % in tegenstelling met 84,74 % in 1935. Dit proces heeft zich de laatste jaren voortgezet, zodat verwacht kan worden dat dit jaar of het volgend jaar geen enkele kas nog met collectieve gelden zal werken zoals Dr. Hässli, directeur van een der grootste bouwkasen in Zwitserland, bij een bezoek aan ons land, ons mededeelde. Dit betekent dus dat ook de Zwitserse kassen het wachttijd-probleem niet meer zullen kennen. Ook de Zwitserse kassen hebben verder evenals de Engelse de band verbroken die bij onze kassen nog aanwezig is, n.l. het zijn van deelnemer en het recht hebben op een bouwkapitaal.

In Duitsland zocht men de oplossing in een andere richting. Wel waren er reeds in het begin meerdere kassen die trachtten gelden van derden, niet deelnemers aan te trekken ter beperking van de wachttijd, zo o.a. de Gemeinschaft der Freunde, doch de ontwikkeling van de wachttijd bleef ongunstig, zodat de Overheid het noodzakelijk achtte regelend in te grijpen.

Na vele jaren van overleg werd in 1938 beslist dat het renteloze systeem niet meer geoorloofd zou zijn en dat de bouwkassen zich zouden beperken tot het verstrekken van geldleningen onder verband van een tweede hypotheek. Men hoopte hierdoor de wachttijd belangrijk te bekorten, daar de kassen de eerste hypotheek nu bij andere geldschietters zouden moeten onderbrengen. Met dit systeem vermoordde men echter niet alleen de doelstelling der kassen n.l. het ideaal van een onbelast eigen huis te verwezenlijken, maar bovendien schiep men voor de kassen en de deelnemers bijzondere moeilijkheden verbonden aan het vestigen van een eerste en een tweede hypotheek. Tevens leerde de praktijk dat het de kassen meestal niet mogelijk was de eerste hypotheek elders onder te brengen zodat de meeste instellingen genoodzaakt waren, waartoe ook toestemming werd verleend, deze mede te financieren.

Uit deze korte geschiedenis over de doorbreking van de collectiviteit in enkele landen blijkt dat deze doorbraak gepaard ging met een verbod van de renteloze kas, Duitsland en Zwitserland, of het niet in toepassing brengen van het renteloze systeem, behoudens misschien in de aanvang, Engeland. Dit samentreffen is waarschijnlijk de oorzaak dat diverse critici van het renteloze systeem van mening zijn dat deze werkmethode verboden moet worden om tot een bevredigende toestand bij de bouwkassen te leiden. Zoals echter reeds is gezegd, is deze mening niet juist. De vraag waarover het tenslotte gaat is niet de al of niet renteloze methode doch de kwestie van de doorbreking van de collectiviteit. Is men hierover in het reine, heeft men de overtuiging, die wij gezien de huidige positie van onze kassen tot de onze maken, dat afschuiven van het collectieve kleed en dus inschuiving van vreemde gelden in de ingaande geldstroom nodig is tot regeling van de wachttijd, dan wordt de beoordeling van de renteloze of de rentedragende kas er een van doelmatigheid, n.l. bij welk werksysteem, renteloos of rentedragend, die inbouw van niet-collectieve gelden het eenvoudigst, het goedkoopst, het gemakkelijkst en het veiligst kan geschieden.

MIJNBOUWFONDSEN

door Ir. W. de Haan, m.i.

Voor zoover mij bekend, is er in ons land van mijningenieurszijde nooit veel licht op dit onderwerp geworpen. Het kan zijn nut hebben interessanten zeer in het kort een inzicht te geven in de moeilijkheden van principiëlen aard, die zich aan den ingenieur opdringen wanneer hij gevraagd wordt naar de gegevens, die de grondslagen moeten vormen voor de waardebeoordeling van mijnbouwfondsen.

Ik zal mij ten gerieve van de lezers zooveel mogelijk onthouden van vaktermen, die voor den buitenstaander moeilijk te begrijpen zijn. Waar zij noodzakelijk zullen blijken zal ik daarvan een verklaring geven, die hoewel vakkundig misschien niet voldoende correct, het juiste begrip daarvan evenwel vergemakkelijkt.

De concrete cijfers in dit artikel zijn uit den aard der zaak van vóór den oorlog, zulks is evenwel niet van principiëlen invloed.